

МИГРАНТСКА КРИЗА КАО ИЗАЗОВ ЗА ОЧУВАЊЕ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА ЧЛАНИЦА ЕУ*

Дане Р. Субошић
Криминалистичко-полицијска академија, Београд
Ивана М. Васиљевић
Универзитета у Београду, Факултета политичких наука

Миграције из Африке и са Блиског истока су средишња тема савремене друштвено-политичке сцене. С тим у вези, у овом раду је настојано да се прикаже (не)могућност држава Европске уније да се изборе са масовним миграцијама, као и евентуалне последице таквих миграција у државама Уније. Наиме, Европска унија од свог формирања поштује национални идентитет својих чланица. Међутим, интеграција дела европских држава под наведени заједнички правни оквир довела је до формирања наднационалног европског идентитета, уз истовремено слабљење националног идентитета држава чланица Уније. Актуелна мигрантска криза отворила је многа питања у Унији и подстакла буђење и поновно јачање националне свести и идентитета, не само у државама чланицама, већ и у другим европским државама (нпр. Швајцарској и др.). С тим у вези, циљ рада јесте да се објасне утицаји који слабе (глобализација, мултикултуралност и правни основ Уније), односно утицаји масовних миграција које јачају национални идентитет држава чланица Европске уније. Имајући то у виду, хипотеза која се проверава овим радом изражена је ставом да у савременим друштвеним условима глобализација, мултикултуралност и правни основ Европске уније слабе национални идентитет, док, истовремено, актуелне масовне миграције јачају национални идентитет држава чланица Уније. Отуда је први део рада посвећен изучавању фактора који слабе национални идентитет европских држава, у другом делу разматрана је криза националног идентитета држава чланица, а у трећем делу анализиран је утицај актуелних миграција на јачање националног идентитета у државама чланицама Европске уније.

Кључне речи: *миграције, национални идентитет, глобализација, мултикултуралност, Европска унија*

* Рад је резултат истраживања на пројекту: „Управљање полицијском организацијом у спречавању и сузбијању претњи безбедности у Републици Србији”, који финансира и реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду, циклус научних истраживања 2015–2019. година.

Увод

У складу са савременим светским дешавањима, питања миграција, културног/ националног идентитета, као и растуће хиперглобализације, сврстана су у најзна-чајнија у савременом друштву. С тим у вези, Д. Ж. Марковић наводи да савремени друштвени процеси добијају свеобухватни, светски карактер и одвијају се мимо свих географских, националних, расних, религиозних и блоковских баријера.¹ Не-сумњиво је да су појмови глобализације, миграција и националног идентитета обе-лежили садашњицу. Развој технологије олакшао је комуникацију, па самим тим и сусрет различитих култура.

Савремена друштва се свакодневно суочавају са изазовима како да сачувају своје специфичности и наслеђе пред глобалним притисцима и захтевима. Поред ових изазова европске државе су прихватиле значајне промене приликом интеграције у Европску унију. Уговором у Мастрихту обавезале су се да ће поштовати права и принципе на којима почива Унија. Међутим, националним државама остављена је слобода да стварају услове за очување и унапређење мањинских идентитета уз истовремени развој мултикултуралне баштине.

Интегрисање европских држава у Европску унију је сложен процес. Националне државе које су формирале Европску унију настале су током различитих историјских и других околности, које су умногоме обликовале природу етничких идентитета у источној, централној и југоисточној Европи. Дакле, европске државе не деле истоветну историју, традицију и осећај припадности нацији, али су приликом настанка Европске уније прихватиле своја права и обавезе као чланице тог наднационалног тела. То је довело до стварања новог – европског идентитета, што је уз актуелан процес глобализације и тренд о мултикултуралности знатно утицало на занемаривање националног идентитета. Дакле, сплет бројних околности водио је слабљењу националног идентитета чланица Европске уније. У таквим околностима, почев од 2015. године, долази до масовних миграција становништва са севера Африке и из Азије у Европу, при чему крајње одредиште већине миграната представљају најразвијеније државе чланице Европске уније (Немачка, Шведска и др.). Наиме, масовне миграције становништва из Африке у Европу нов су фактор, који знатно утиче на свест о националној припадности и националном идентитету унутар држава чланица Европске уније.

Први део овог рада посвећен је изучавању чинилаца који слабе национални идентитет држава чланица Европске уније (глобализација, мултикултуралност и правни оквир Европске уније), Затим је разматрана криза националног идентитета, након чега је анализиран утицај актуелних миграција на његово јачање у наведеним државама. У последњем делу рада разматрају се мигрантска криза и могућности за превазилажење конфликта са којима се суочавају чланице Европске уније, због проблема са мигрантима.

¹ Видети детаљније о свим другим аспектима глобализације у: Данило Ж. Марковић, *Социологија и глобализација* (Београд: Центар за савршавање руководиоца у образовању, 2000).

Глобализација, мултикултуралност и правни оквир ЕУ као фактори слабљења националног идентитета

Глобализација као фактор слабљења националног идентитета

Глобализација је један од најактуелнијих савремених друштвених процеса који прожима све сфере друштвеног живота. Развој технологије, нарочито информационо-комуникационе, омогућио је ширење овог процеса по целом свету, повезивање и умрежавање света у један велики систем међузависности.² Ово умрежавање је до те мере присутно да би покушај било које државе за самоизолацијом и одбацивањем глобалних токова значио њено искључење из савремених друштвено-политичких, економских и културних токова, а самим тим био би доведен у питање и њен опстанак. Дакле, глобализација, као динамичан свепожимајући процес који је у току, ствара како позитивне, тако и негативне ефекте.

Развој технологија омогућио је нови и бржи вид пословања и економских трансакција без обзира на просторну удаљеност. Управо то је оно што је мотор глобализације (новац и акумулација капитала). „Велики део држава света окреће се истовремено ка моделима тржишно оријентисаних економија и ка интеграцији у глобалну капиталистичку поделу рада (...). Огроман прогрес који је створио технолозиовани капитализам послужио је као инкубатор за либерални систем универзалних и једнаких права.”³ Прихватање система универзалних људских права изнедрило је савремене теоријско-филозофске либералне и комунитарне парадигме, које су у складу са имплементацијом политике мултикултурализма.

Дакле, процес глобализације изнедрио је нове друштвене форме и принципе. Формирају се глобална култура, глобалне снаге и међународни финансијски савези. Весници нове светске заједнице су бројне међународне организације које су лишене националног идентитета. То су НАТО, ММФ, Светска банка, транснационалне корпорације и телекомуникационе мреже (сателитска телевизија, интернет и др.), као и транснационална капиталистичка класа. Дакле, у глобализованом друштву извезан је опстанак националног идентитета. Савремене државе су мултинационалне. Брандолини⁴ примећује да Европска унија представља значајан корак у међународним односима и важан социјални ентитет, али не подразумева постојање снажног европског идентитета. Модернизација и економски развој, као и глобализација, изнедрили су потребу за редефиницијом идентитета, па самим тим и кризу идентитета.

Различити су ставови држава према глобализацији. Нарочито је приметна разлика међу оним државама које су главни актери глобализације, односно оне које су економски и војно доминантне и држава трећег света. Све дубља неједнакост је

² Videti šire u: Manuel Kastels, „Informacijsko doba: ekonomija, društvo i kultura”, u *Uspori umreženog društva*, Manuel Kastels, Vol. 1., (Zagreb: Golden market, 2000).

³ Френсис Фукујама, *Судар култура: поверење - друштвене врлине и стварање просперитета* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1997), 13.

⁴ Andrea Brandolini, „Measurement of Income Distribution in Supranational Entities: the Case of the European Union”, in *Inequality and Poverty Re-examined*, John Micklewright, Steven Jenkins (eds), (Oxford: Oxford University Press, 2007), 80.

моћан подстицај да се свет дели у различите и сукобљене цивилизацијске блокове и етничке енклаве, што има за последицу фундаментализам и агресиван национализам. То потврђују савремени глобални проблеми – религијски фундаментализам и тероризам. Такође, глобализација подстиче универзализам и на тај начин константно врши притисак помоћу којег слаби и маргинализује значај нације и традиције. Односно, као што Стиглиц примећује: „Глобализација често замењује старе диктатуре националних елита новим диктатурама међународних финансија”.⁵ С друге стране, глобализација истовремено индиректно ствара услове за буђење националне свести и њено јачање. Дакле, процес глобализације садржи бројне противречности и зато га је тешко дефинисати. Овај свепожимајући процес заиста мења изглед света, али и начин на који се он перципира. Усвајањем глобалне перспективе постајемо свеснији своје повезаности са другим људима ма колико далеко у другим државама живели, као и проблема који данас лако превазилазе границе и прерастају у светске проблеме. То нарочито потврђује савремена ситуација, када је свет захваћен кризом узрокованом ратовима на афричком континенту и масовним миграцијама са простора Африке и Блиског истока. Поставља се питање: у ком смеру се креће савремено друштво и шта треба чинити у вези с тим ?

Пошто глобализација чини скуп непредвидивих процеса, које је тешко контролисати рађају се нови ризици са последицама по све нас. Развој информатичких технологија, превасходно интернета „повезује удаљена места на такав начин да локална збивања уобличавају догађаји који су се одиграли хиљадама километара далеко и *vice versa*.”⁶ Услед те умрежености и ризици се лако преносе широм света. Дакле, последице глобализације нису безазлене и тешко их је предвидети и контролисати. О томе пишу многи савремени мислиоци, а међу њима и Родрик⁷ који сматра да треба променити постојећи концепт глобализације. Наиме, како он наводи, није могуће имати и демократију и национално самоодређење и потпуну глобализацију. Такође, он сматра да је демократска глобална влада пуста машта и залаже се за оснаживање националне демократије, што би светску економију поставило на здравије и сигурније основе. Неки аутори, попут Берка,⁸ решење виде у очувању традиције и континуитета. Отуда он наводи да поента конзервативизма није у очувању постојећег стања без икакве промене, већ да промена треба да допринесе очувању, јер „Људи који се никада не осврћу на своје претке, неће се радовати ни потомцима”.⁹ С тим у вези, Смит¹⁰ истиче национални идентитет као кључну егзистенцијалну и политичку одредницу за разумевање савременог света и међусобног односа појединаца и друштвених група у њему. Међутим, национални идентитет је у савременом друштву под константним притиском принципа глобализације и принципа којима се гарантује толеранција, поштовање различитости и мултикултуралност.

⁵ Џозеф Стиглиц, *Противречности глобализације* (Београд: СБМ-Х, 2002), 256.

⁶ Ентони Гиденс, *Последице модерности* (Београд: Филип Вишњић, 1998), 69.

⁷ Dani Rodrik, *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy* (New York: W.W. Norton & Company, 2012), xix.

⁸ Едмунд Берк, *Размишљања о Француској револуцији* (Подгорица: ЦИД, 2001), 214.

⁹ Ибид, стр. 33.

¹⁰ Антони Д. Смит, *Национални идентитет* (Београд: Чигоја штампа, 1998), 249.

Мултикултуралност као фактор слабљења националног идентитета

Политика мултикултуралности је једна од кључних полуга организације европског социјалног простора. Стога је анализа савремене ситуације у Европи немогућа, а да се не узму у обзир појмови културе, културног плурализма и идентитета. Културни плурализам је једна од водећих карактеристика савременог друштва. Мултикултурализам је феномен који је тешко дефинисати, с обзиром на то да је вишеструко сложен. Као што примећује Хејвуд¹¹ овај термин се често користи у дескриптивном смислу, када се односи на постојање етничког културног диверзитета демографске специфичности, институција, уопштено специфичности насељеног места или државе и, у нормативном смислу, када се односи на идеологију или политику. Појмови мултикултурализам и културни плурализам су терминолошки, по изворном значењу, веома блиски, али их ипак треба разликовати. Историјски гледано, културни плурализам је претходио мултикултурализму. Наиме, културни плурализам углавном подразумева однос између националних култура, али не и култура које постоје на субнационалном нивоу, што је карактеристика мултикултурализма. Семприни¹² сматра да је културни плурализам проблем држава у развоју, док се развијене државе суочавају са изазовима мултикултурализма као феномена савременог доба.

Сусрети различитих култура углавном се свode на то да једна култура прихвата елементе друге. Као што примећује Подунавац¹³ досадашње искуство показује да се императиви мира и стабилности постижу неговањем заједничке културе, али да највећу цену плаћају мањинске групације. Интеркултурна комуникација не значи негирање онога што је специфично, самосвојно, оригинално, онога што представља стални елемент у свакој аутентичној култури. С обзиром на то да је култура динамична појава, сваки покушај културне самоизолације доводи до прекида културних контаката, што одређену културу води неминовном краху и пропасти.

Европска унија службено изграђује и подржава мултикултуралистичку политику. Међутим, намеће се питање како ускладити културне различитости. Мултикултуралност промовише међукултурно разумевање и подстиче активно учешће свих представника културе у социјалним, економским и политичким пословима. Међутим, иако оваква политика делује охрабрујуће у борби против дискриминације, изолације, мржње и насиља, увек постоји потенцијал за сукоб. Када су у питању културни процеси међу припадницима различитих култура у њима су кључни актери, с једне стране, они бројнији и моћнији и, с друге стране, они који су у мањини. Тај однос се своди на оне који се морају прилагођавати и оне којима се мора прилагођавати. Овакав друштвени однос је могући извор конфликта у друштву. Поред тога, друштвену стварност додатно компликује неусаглашена политика мултикул-

¹¹ Andrew Heywood, *Key concepts in politics* (New York: St Martin's Press, 2000), 227.

¹² Видети шире: Андреа Семприни, *Мултикултурализам* (Београд: Цлио, 1999).

¹³ Милан Подунавац, „Либерализам и мултикултурализам”, *Филозофија и друштво* 2000, ХВИИ, (2000): 77.

туралности у самој Европској унији. Док једни виде мултикултуралност као озбиљан пројекат који захтева институционалне промене, други је виде као недодиривање различитих култура које сретно живе једна поред друге, а трећи се залажу за потпуну асимилацију. Отуда Скот¹⁴ примећује дилему – заједништво или кохезија и мултикултуралност или национално јединство, као значајне потенцијалне изворе сукоба.

Имајући у виду савремену ситуацију у Европи, питање културних додира и контаката је веома актуелно за разматрање. Културни додири нису једнообразни и никада не изазивају истоветне последице. Може се рећи да је култура стожер око којег се окрећу многе непознанице савременог друштва. Зато је исто тако важно узети у обзир разматрање културних конфликата. Јер, културне разлике могу да буду извори нових конфликата и да укажу на неусклађености и проблеме у појединим аспектима социјалног живота (у економији и политици, на пример). Отуда Фукујама цитира Хантингтона, који указује на пораст значаја културе у глобалном поретку и говори о сукобу цивилизација у којем ће култура и културне групације у свету (западне, исламске, конфучијанске, јапанске, индијске), а не више идеологија (фашизам, социјализам, демократија) бити примарна легитимација народа. „Без обзира на то да ли конфронтација култура води конфликту или прилагођавању и прогресу, данас је од животне важности да се развије дубље разумевање онога што чини ове културе особеним и функционалним, пошто се проблеми у вези са међународном конкуренцијом, политичком и економском, могу увелико дефинисати културним терминима.”¹⁵ На пример, савремене миграције радне снаге узроковале су потпуно нестандартне културне промене. При томе, треба имати у виду да се култура, услед интензивних културних додира, мења током времена, а под утицајем савременог процеса глобализације све више поприма глобалне елементе. Упоредо с тим, питање очувања специфичности националних култура постаје све актуелније, као и питање очувања националног идентитета.

Правни оквир Европске уније као фактор слабљења националног идентитета европских држава

Европска унија настала је као резултат сарадње и интеграције дела европских држава. Дакле, то је међувладина и наднационална заједница која је утемељена уговором, тако да су се све институције и владе држава њених чланица обавезале да поштују иста права и обавезе. Владавина права је оно што разликује Европску унију од сваке државе понаособ, а омогућава јој да постоји не угрожавајући националне интересе њених чланица. Основни циљеви Европске уније су економски и социјални прогрес, јачање и развој Уније на међународној сцени, јачање и развој

¹⁴ Biljana Scott, *Multiculturalism for the masses: Social advertising and public diplomacy*, post-9/11, <http://www.diplomacy.edu/resources/general/multiculturalism-masses-social-advertising-and-public-diplomacy-post-911> (preuzeto 18.02.2016).

¹⁵ Френсис Фукујама, *Судар култура: поверење – друштвене врлине и стварање просперитета* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1997), 15.

европског идентитета, развој слобода, безбедности и правде, поштовање и усавршавање прописа на којима она почива.

Још од свог настанка Европска унија се суочава са бројним изазовима. Управо зато је њен правни основ формиран и дограђиван (мењан и допуњаван) у „ходу” и чине га акта која су резултат дугих и стрпљивих преговора, али и вере да се, упркос свим разликама међу европским државама, може живети заједно. Правни ок-вир обухвата области као што су политичка сарадња, стварање услова за трговинске односе, економску и културну сарадњу и хармонизација националних права. Ради ближег објашњења правне регулативе Уније наводимо неколико кључних уговора:¹⁶

1. Уговор из Париза склопљен је 18. априла 1951. године између СР Немачке, Француске, Италије, Белгије, Луксембурга и Холандије. Тиме је основана Европска заједница за угаљ и челик. Државе потписнице су се обавезале на педесет година и тиме омогућиле да се целокупна производња стави под наднационални надзор.

2. Уговори из Рима потписани су 1957. године с циљем да се развије заједничко тржиште. Тада су основане Европска економска заједница (ЕЕЗ) и Европска заједница за атомску енергију (ЕВРОАТОМ). Затим су обједињени са Уговором о Европској заједници за угаљ и челик у Уговору о спајању из 1965. године.

3. Уговор у Стокхолму, којим је формирано Европско удружење за слободну трговину, склопљен је 4. јануара 1960.

4. Јединствени европски акт, који допуњава претходно донесене уговоре, ступио је на снагу 1. јула 1987. године.

5. Уговор из Мастрихта, којим је успостављена Европска унија, склопљен је 7. фебруара 1992. године, а ступио је на снагу 1. новембра 1993. године. Њиме је уведена јединствена валута, формирана монетарна и економска унија, као и заједничка спољна и безбедносна политика, одбрамбена политика и сарадња у области правосуђа и унутрашњих послова, односно многа друга питања која се тичу грађанства у ЕУ.

6. Уговор из Нице, који је донет 2001. године, предвиђа значајне институционалне реформе.

7. Европски устав потписан је у Риму 29. октобра 2004. године.

8. Лисабонски уговор потписан је 13. децембра 2007. године.

Ови и многи други уговори, који нису наведени, успоставили су веома јаке правне односе између држава чланица. Поменути новоформирана наднационална правна регулатива непосредно обликује свакодневни живот грађана Уније, пружајући им специфична права и слободе. Дакле, Унија је настала као резултат многих компромиса дела европских држава, од којих је најзначајнији компромис био одустајање од дела националног суверенитета у корист заједништва. Развој европског идентитета не би био могућ без одрицања од дела националног идентитета европских држава чланица Уније.

Као што примећују неки аутори, национални идентитет губи свој значај, с обзиром на то да углавном произилази из свести у вези с аутономијом и суверенитетом државе – нације. С обзиром на то да је Европска унија заснована на ставу који подржава и Барбур¹⁷ да „за постојање националног јединства довољна основа може да буде заједнички правни систем”, слабљење националног идентитета у европским државама

¹⁶ Videti detaljnije: Pascal Fontaine, *Evropa u 12 zemalja* (Luxemburg: Ured za publikacije Evropske unije, 2011), 75-78.

¹⁷ Stephen Barbour, „Sprache und Nation im deutschsprachigen Raum aus der Sicht der englischsprachigen Wissenschaft”, in *Sprache und bürgerliche Nation*, Cherubim Dieter et al (Berlin/New York: de Gruyter, 1998), 46.

је разумљиво. Међутим, пред налетом миграната, европске државе су доведене у кризу, нарочито зато што тиме нису све државе подједнако угрожене, како због величине територије, броја становника, економске моћи и других фактора. Такође, мигрантска криза се у државама Уније показала као могући окидач за буђење националног идентитета и интересе европских држава. То потврђује различит став и политика према мигрантима међу државама Европске уније (затварање граница, број миграната којима се може понудити азил итд.).

Криза националног идентитета

У складу са глобалним друштвеним захтевима савремене државе и друштва су мултиетничка. До XVIII века појам нације значио је мале локалне завичајне групе или подгрупе унутар већих људских група на одређеном простору. Затим, XIX и XX век обележили су модерни процеси интеграције, којима су интегрисани простори једног народа у нове веће националне целине. Тако су приликом изградње модерног друштва у Европи феномени модерне нације и нових колективних националних идентитета постали средишњи појмови. Савремени појам нације подразумева нешто сасвим друго од раније употребе овог појма. Дакле, појмови нације и националног идентитета су модерни феномени, који настају и изграђују се током друштвених процеса и промена дугог трајања.

Национални идентитет подразумева препознавање „нас“ и „њих“, с обзиром на то да нација представља: „групу људи која поседује заједничке и особене елементе културе, јединствен економски систем, у којој сви припадници имају грађанска права и осећање солидарности проистекло из заједничког искуства, и која настањује заједничку територију”.¹⁸ Као што Кашуба¹⁹ примећује, на властиту нацију гледа се као на историјску константу која је у облику народа или етоса постојала од давнина, која је прихваћена „народним консензусом” и не доводи се у сумњу, изузев само по цену непријатељства. Национални идентитет подразумева заједнички језик, заједничку културу и историју. С обзиром на то да је култура динамична категорија, склона промени и подложна новом обликовању, свака промена се одражава и на национални идентитет. Дакле, културни и национални идентитети су конструкције и временом се обликују у складу са захтевима друштва и окружења. Глобализација и умрежавање света интензивирали су међукултурну комуникацију. Током историје је потврђено да додир различитих култура може да буде један од разлога за настанак конфликта. Разлози за конфликт могу бити следећи:

1. индивидуалне разлике. Култура се бар малим делом може објаснити помоћу фројдовске психоанализе. Сигмунд Фројд (*Sigmund Freud*) описао је људску психу као целину која се састоји од три различита неодвојива дела: Ја, Оног и Над-Ја. Фројд²⁰ наводи да култура дефинише личност (Ја), која је социјализовани израз

¹⁸ Антони Д. Смит, *Национални идентитет* (Београд: Чигоја штампа, 1998), 188.

¹⁹ Wolfgang Kaschuba, „Volk und Nation: Ethnozentrismus in Geschichte und Gegenwart”, u *Nationalismus – Nationalitäten – Supranationalität*, Heinrich August Winkler, Hartmut Kaelble (Stuttgart: Klett-Cotta, 1995), 60.

²⁰ Sigmund Freud, *Kompletan uvod u psihoanalizu* (Podgorica: Nova knjiga, 2006), 457-459.

универзалне људске природе (Оног), који се обликује у складу са карактеристикама одређене културе: вредностима, нормама, институцијама, и др. (тј. Над-Ја). Дакле, култура представља неодвојиви део личности свакога од нас;

2. културне разлике;

3. организационе потешкоће (правна регулатива, расподела средстава, системска интеграција) и

4. језичке потешкоће.

Савремено друштво је противречно, турбулентно и „ризично”.²¹ Управо због тих карактеристика у највећој мери је повезано са кризом идентитета. Неоспорно је да је модернизацијом и глобализацијом успостављен рационалан и прагматичан светски поредак који је заснован на принципима једнаких могућности народа, група, појединаца који трагају за сопственим прогресом. Међутим, иако су принципи једнакости и равноправности прокламовани као никада раније, неоспорна је асиметричност у расподели укупне друштвене моћи и богатства, као и постојање и стварање неједнакости у свету.

Након формирања Европске уније, под утицајем процеса глобализације и мултикултуралности, европска друштва налазе се у процесу транзиције, од етаблираних ка новим колективним идентитетима. Након преласка појединих држава у Европску унију, многа европских друштава доживела су низ интензивних континуираних промена у домену виталних сфера. Ове корените промене учиниле су да се формира колективни идентитет – европски идентитет. Међутим, он је настајао унутрашњом интеграцијом европских држава, која је грађена према моделу Европске уније који се градио више на различитости и супротстављености према ОНИ (или оне државе које нису део Европске уније), него у налажењу ваљаног и друштвено поузданог стожера који ће од мноштва ЈА конструисати поуздано МИ. Уколико узмемо у обзир и чињеницу да међу европским земљама постоје разлике у развијености и (хетеро)европеизацији, можемо рећи да појава изградње европског идентитета личи на градњу куће од крова, уместо од темеља. На тај начин је формиран европски идентитет. Дакле, уместо коњуктуре нових старих ентитета, израђене су лабилне, непоуздане форме европског идентитета, што има за последицу проблеме са сопственом идентификацијом и доводи до истинске културнодуховне дезоријентисаности. На већ такву постојећу ситуацију долази до миграције људи са афричког континента и Блиског истока које лако могу да ескалирају у различите конфликте.

Миграције као фактор јачања националног идентитета унутар држава чланица Европске уније

Велики број миграната прешао је преко Медитерана у Европу током 2015. године, узрокујући мигрантску кризу. О сразмерама миграција говори податак Међународне организације за миграције (*International Organization of Migration* – IOM) да је у првом тромесечју 2015. године број тражилаца азила у Европској унији био већи за 86% него 2014. године.²² Према подацима Међународне организације за миграције укупан

²¹ Videti šire: Ulrich Bek, *Rizično društvo* (Beograd: Filip Višnjić, 2001).

²² *International Organization of Migration*. <https://www.iom.int/>(preuzeto 19.02.2016).

број миграната из Африке и Блиског истока на простору Медитерана износио је 858.805 особа, од којих се, према подацима пројекта о несталим мигрантима²³ 3.548 воде као умрле/нестале (последњи ажуриран податак 22. 11. 2015).

Миграција је друштвени феномен присутан од давнина који, као саставни део савременог друштва, карактеришу мобилност и проток људи и информација. Отуда обим и обрасци миграција постају све сложенији. Током историје миграције су се обављале добровољно или присилно, унутар или изван граница једне државе. У модерном добу демографи разликују четири врсте миграција: сезонске, из руралних према урбаним подручјима, из градских у приградска насеља и међународне миграције.

Мигрантска криза узроковала је поделе међу чланицама Европске уније о томе који је најбољи начин за њено превазилажење или бар ублажавање. Озбиљности тог проблема доприноси и чињеница да актуелне миграције на европском тлу производе двоструке ефекте, како негативне, тако и позитивне. Као негативне последице мигрантске кризе нарочито се издвајају:

1. поновна успостава граничне контроле унутар „шенгенског” простора,
2. успоравање промета људи, роба и услуга,
3. могућност инфилтрације терориста међу мигрантима,
4. раст јавних трошкова услед прихвата и збрињавања миграната, односно спречавања њиховог доласка у поједине земље (жичане ограде, појачано ангажовање полиције, ангажовање војске и др.),

5 одсуство солидарности и нарушавање поверења међу државама чланицама Европске уније, као и између држава чланица и држава кандидата за чланство у Унији,

6. раст незапослености,
7. смањење плата и прихода,
8. пораст сиве економије,
9. ксенофобија,
10. раст могућности конфликта између домицилног становништва и миграната.

С друге стране, масовне миграције могу да подстакну и конструктивну промену. Дакле, иако је мигрантска криза узроковала бројне проблеме у европским државама, може се рећи да је изнедрила и позитивне ефекте:

1. јачање свести и мотивације за очување националног идентитета унутар европских држава, посебно чланица Европске уније;

2. подстакнута креативност и иновацијско мишљење за решавање актуелних проблема изазваних миграцијама;

3. могућност позитивног утицаја на европска тржишта рада услед разлике у структури миграната. Наиме, слобода кретања (људи, роба, услуга, капитала) камен је темељац за интеграцију дела европских држава у Унију. Мигранти често располажу таквом комбинацијом вештина да се знатно разликују од домицилних радника и да као такви могу да попуњавају она радна места која домаћи радници не желе да прихвате. Стога ефекат масовне имиграције може да представља попуну недостајућих специфичних знања у државама у које су дошли, чиме доприносе развоју тржишта рада.

²³ *Missing Migrants Project*. <http://missingmigrants.iom.int/en/mediterranean-update-27-october-2015/> (preuzeto 11 .03. 2016).

У условима масовних присилних имиграција питање је времена када ће отпочети аси-милација култура – утапање једне од нација или етничких група у другу, доминантну кул-туру. Тада се креира један нов колективни идентитет заснован на принципу конфликта – култура конфликта. С обзиром на то да ислам захтева ревностно обављање верских дужности и других традиционалних обичаја везаних за исламску религијску праксу, култура миграната заснована је на строгим принципима и недемократским формама. С друге стране, Европска унија почива на демократским вредностима и принципима толеранције, због чега поједине европске државе виде мигранте као претњу својој култури, националном идентитету, економији, па и целој нацији. Оваква ситуација може довести до буђења свести о националном идентитету и интересима.

Закључак

У овом раду потврђена је хипотеза која је изражена ставом да у савременим друштвеним условима глобализација, мултикултуралност и правни основ Европске уније слабе, док, истовремено, актуелне масовне миграције јачају национални идентитет држава чланица Уније. С тим у вези, потребно је одговорити и на питања примене оваквог закључка, односно праваца будућих истраживања у овој области.

Етничка дисперзија и разноликост могу да обогате друштва, али исто тако могу, због различитих културних, идејних, идеолошких и духовних оријентација да буду узрок антагонизма, етничких тензија и сукоба између етничких група. С обзиром на то да су миграције у савременим друштвеним условима деловале подстицајно на буђење националног идентитета, потребно је дугорочно бављење могућностима и ограничењима инклузије миграната у европска друштва како би били предупређени могући међуетнички конфликти. Дакле, потребно је одговорити на питање: „који услови погодују постизању економског благостања и побољшању услова живота у Европи у зависности од актуелних друштвених промена узрокованих миграцијама из Африке и Блиског истока”? Могући одговори на то питање су:

1. системска интеграција (у тржиште рада, образовни систем уз очување сопствених националних специфичности),
2. инклузивна политика,
3. финансијска политика која подржава пројекте за очување националне свести,
4. неговање културе и културних образаца кроз очување националне историје и културу сећања,
5. очување и баштињење обичаја и традиције европских држава које су понудиле азил,
6. обострано поштовање и толеранција различитости,
7. комуникација, како би се благовремено одговорило на очекивања у складу са могућностима и предупредило насиље.

Сагласно томе, постоји више праваца будућих истраживања у овој области. На пример, како је питање очувања националног идентитета, у светлу мигрантске кризе, све актуелније, тако је и питање очувања специфичности националних култура актуелније, због чега је део предметних истраживања усмерен у правцу јачања националних култура. С друге стране, Морин сматра да излаз из опште друштвене кризе лежи у самим темељима наше културе. Према његовим наводима: „Морамо настојати да створимо нове генеричке идеје захваљујући којима ће се родити, жи-

вети и опстати нова богатија култура”.²⁴ С тим у вези, Морин наставља: „Није реч само о томе да пронађемо идеје у склопу властите културе, већ пре свега да заједнички произведемо културу која припада целом човечанству. То је задатак будућности, ако будућност постоји”.²⁵

Литература

- [1] Barbour, Stephen. „Sprache und Nation im deutschsprachigen Raum aus der Sicht der englischsprachigen Wissenschaft”. In: *Sprache und bürgerliche Nation*, Cherubim Dieter, 46-54. Berlin/New York: de Gruyter, 1998.
- [2] Bek, Ulrich. *Rizično društvo*, Beograd: Filip Višnjić, 2001.
- [3] Berk, Edmund. *Razmišljanja o Francuskoj revoluciji*, Podgorica: CID, 2001.
- [4] Brandolini, Andrea. „Measurement of Income Distribution in Supranational Entities: the Case of the European Union”. In *Inequality and Poverty Re-examined*, John Micklewright, Steven Jenkins (eds), 62-83. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- [5] Dani, Rodrik. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*, New York: W.W. Norton & Company, 2012.
- [6] Fontaine, Pascal. *Evropa u 12 zemalja*, Luxemburg: Ured za publikacije Evropske unije, 2011.
- [7] Frojd, Sigmund. *Kompletan uvod u psihoanalizu*, Podgorica: Nova knjiga, 2006.
- [8] Fukujama, Frensis. *Sudar kultura (Poverenje - društvene vrline i stvaranje prosperiteta)*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1997.
- [9] Gidens, Entoni. *Posledice modernosti*, Beograd: Filip Višnjić, 1998.
- [10] Heywood, Andrew. *Key concepts in politics*, New York: St Martin’s Press, 2000.
- [11] *International Organization of Migration*. <https://www.iom.int> (preuzeto 19.02.2016.)
- [12] Kastels, Manuel. „Informacijsko doba: ekonomija, društvo i kultura”. U *Uspom umreženog društva*, Vol. 1, Zagreb: Golden market, 2000.
- [13] Kaschuba, Wolfgang. „Volk und Nation: Ethnozentrismus in Geschichte und Gegenwart”. In: *Nationalismus – Nationalitäten – Supranationalität*, Heinrich August Winkler, Hartmut Kaelble, 56-81. Stuttgart: Klett-Cotta, 1995.
- [14] Marković, Danilo Ž. *Sociologija i globalizacija*. Beograd: Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju, 2000.
- [15] *Missing Migrants Project*. <http://missingmigrants.iom.int/en/mediterranean-update-27-october-2015> (preuzeto 11.03.2016)
- [16] Morin, Edgar. *Kako izići iz XX stoljeća*, Zagreb: Globus, 1983.
- [17] Platon. *Država*, Beograd: Dereta, 2013.
- [18] Podunavac, Milan. „Liberalizam i multikulturalizam”. *Filozofija i društvo* 11, XVII, 11 (2000): 77.
- [19] Smit, Antoni. D. *Nacionalni identitet*, Beograd: Čigoja štampa, 1998.
- [20] Stiglic, Džozef. *Protivrečnosti globalizacije*, Beograd: SBM-X, 2002.
- [21] Semprini, Andrea. *Multikulturalizam*, Beograd: Clio, 1999.
- [22] Scott, Biljana. *Multiculturalism for the masses: Social advertising and public diplomacy post-9/11*, <http://www.diplomacy.edu/resources/general/multiculturalism-masses-social-advertising-and-public-diplomacy-post-911> (preuzeto 18.02.2016)

²⁴ Edgar Morin, *Kako izići iz XX stoljeća* (Zagreb: Globus, 1983), 214-215.

²⁵ Исто.